

Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye Ziyaretinin Cumhuriyet Gazetesindeki Yansımaları

Reflections of Riza Shah Pehlevi's Turkey Visit in the Cumhuriyet Newspaper

Suna ALTAN

(ORCID: 0000-0002-7388-3014)

Ankara Üniversitesi - Ankara

Öz: Türkiye ile İran Devleti arasındaki ilişkiler de kimi zaman gergin anlar yaşanmış olsa da, çoğu zaman dostane bir ilişki söz konusu olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, dış politikasının temelini tüm devletlerle iyi ilişkiler üzerine kurmuştur. İran ile olan ilişkilerde ise, diğer devletlere göre daha hassas davranmıştır. İran Şah'ı Rıza Pehlevi, Türkiye'nin dostane ve samimi tavrına aynı hassasiyette karşılık vermiştir. İki ülke arasında yaşanan yakın ve dostane ilişkiler Rıza Şah'ın Türkiye ziyareti ile perçinlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Şah'ın ziyareti için özel olarak hazırlanmıştır. Şah'ın bu ziyareti Türk ve İran kamuoyunda büyük ses getirmiştir. Türk basını yaşanan bu tarihi ziyaretin her anını takip etmiş ve Türk halkı ile de paylaşmıştır. Cumhuriyet gazetesi bu ziyareti yakından takip eden gazeteler arasında yer almıştır. 10 Haziran ile 6 Temmuz tarihleri arasında gerçekleşmiş olan gezi boyunca Şah'ın yapmış olduğu tüm şehir ziyaretleri, konuşmaları ve halkın Şah'a karşı göstermiş olduğu davranışlar haberlerde yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İran, Rıza Şah, Türkiye Ziyareti, Cumhuriyet Gazetesi

Abstract: Even though the relations between Turkey and Iran had some tense periods, usually a friendly relationship has become the matter of the subject. Mustafa Kemal Pasha has established his foreign policy on the base of having good relations with all the countries, however, with a much more sensitive and careful attitude towards Iran. The Shah of Iran, Riza Pehlevi, has responded to Turkey's such a very friendly and sincere attitude in the same way. Such close and friendly relationship between these two countries was even further strengthened by Riza Shah's visit to Turkey. Mustafa Kemal Pasha has made very special preparations for this visit. The Shah's visit received a great attention both in Turkish and Iranian nations. Turkish press has followed up every moment of this historical visit and shared the news with Turkish people. The Cumhuriyet Newspaper was of the newspapers follow in gup this event. Throughout the visit between June 10th and July 6th, all the cities the Shah visited, his speeches and thereactions of Turkish people towards him were largely broadcasted.

Keywords: Turkey, Iran, Riza Shah, Turkey Visit, Cumhuriyet Newspaper

Giriş

İran ve Türkiye kadim komşuluk ilişkilerine sahip iki devlettir. Eski kültür ve medeniyetin mirasçılarından olan iki toplum dünya tarihi ve bölge tarihi bakımından ayrı bir öneme sahip olmuşlardır. Tarihsel süreç boyunca iki ülkede siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler meydana gelmiştir.¹ Osmanlı Devleti'nin var olduğu süreçte iki ülke

¹Mohsen Modirşahçei "Globalimizle İki Farklı Şekilde Karşılanan İran ve Türkiye Toplumlari" 4.Türkiye-İran İlişkileri Sempozyumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s.33-34.

arasında yakın ilişkiler kurulamamıştır. Doğu Anadolu/İran Azerbaycan'ı ve Irak/Batı İran toprakları yüzünden iki devlet coğrafyadaki üstünlük kurma amacından dolayı sık sık karşı karşıya gelmiştir. İki ülkenin bölge üzerindeki çıkarları çatışmıştır. Siyasi, stratejik ve ekonomik nedenlerden dolayı bölgede hâkimiyet kurmak isteği iki ülkede de var olmuştur. Yüzyıllar boyunca yaşanmış olan bu mücadele I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Yaşanmış olan bu mücadelenin yanında iki ülke arasında diplomatik ilişkiler de kurulmaya çalışılmıştır. 1883 yılında İran'da Osmanlı elçiliği açılmıştır. İran'ın elçilik açması ise; 1851 yılında Nasıruddin Şah zamanında gerçekleşmiştir.²

Türkiye ve İran arasında diplomatik ilişkiler, yaşanan olumsuz durumlara rağmen devam etmiştir. İlişkilerin gergin olduğu bir dönem de devam ettiği sırada I. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Osmanlı Devleti savaşı kaybeden devletler tarafında yer almıştır. I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren antlaşmaların hazırlandığı uluslararası Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir. İran, bu konferansta Osmanlı Devleti'nden toprak talep etmiştir. İran Dışişleri Bakanı bu talebi İngiliz Dışişleri Bakanı'na bir mektupla beyan etmiştir. İngilizler İran'ın bu talebine olumlu yanıt vermemişlerdir. İran'ın söz konusu talebinden haberdar olan Osmanlı Devleti İran'a tepki göstermiştir. Yazarlar Gazetelerde bu talebi kınayan yazılar yazmışlardır.³

İran her ne kadar Osmanlı Devleti'nden toprakta bulunsa ülkenin içinde bulunduğu siyasi durum, Osmanlı Devleti'ninkinden pek de iyi olduğu söylenemez. İran, I. Dünya Savaşı boyunca ve sonrasında ülke içinde bir birliğe sahip olamamıştır. Ülke içinde karmaşa ve bölünmeler meydana gelmiştir. Savaşın ortaya çıkarmış olduğu yıkım siyasi ve sosyal bölünmelere neden olmuştur. Ülke içinde yönetimde meydana gelen siyasi boşluğu çeşitli Alman ve İngiliz yanlısı gruplar doldurmaya çalışmıştır. Ancak bu durum ülke içinde daha büyük bir karışıklığın yaşanmasına neden olmuştur. Ülkedeki en büyük güç aynı zamanda ülkenin geleceği için kurtuluş yolu olarak görülen İngiltere olmuştur. 1907 yılında yapılmış olan antlaşmanın geçerliliğini kaybetmiş olması ile birlikte İngiltere'nin ülke içindeki etkinliği daha da artmıştır. İngiltere, İran da meydana gelmiş olan otorite boşluğundan yararlanarak ülkedeki gücünü daim kılmak istemiştir. 9 Ağustos 1919'da bu durumu hayata geçirmek için dönemin zayıf hükümetine ağır bir antlaşma imzalatmıştır. Hükümetin imzalamış olduğu antlaşmayı meclis onaylamayarak geçersiz kılmıştır.⁴ Bu durum da İngiltere, İran coğrafyasında istediği gücü elde edememiştir.

İran'da yaşanan siyasi istikrarsızlık devam etmiştir. Zayıf hükümetlerin yönetimde bulunması sonucunda Hükümet sık sık el değiştirmiştir. İran'ın otorite boşluğundan yararlanmaya çalışan Almanya ve Rusya ülke içinde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Rusya'nın kendi içinde yaşamış olduğu ihtilal ile dengeleri alt üst olmuş ve İran'daki etkisi azalmıştır. İngiltere zafer kazanmış bir ülke olmasına karşın savaşın vermiş olduğu yorgunluk ve bitkinlikten dolayı ülkedeki etkinliği azalmaya başlamıştır. Ülke içindeki yabancı etkiler azalmaya başlamıştır. Bu durumdan istifade eden Rıza Han, merkezde bulunan zayıf kuvvetleri tek bir çatı altında toplayı başarmıştır.⁵ İran ülke içinde bu olumsuz durumları yaşar iken Türkiye'de de benzer durumlar meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkması ile birlikte İtilaf Devletleri barış antlaşması olarak Sevr antlaşmasını zayıf hükümete imzalatmışlardır. Ancak meclis antlaşmaya onay vermemiş ve antlaşma geçersiz kılınmıştır. İngiltere tıpkı İran'da etkin güç olmak için atmış olduğu adımın aynısını Türkiye'de de atmış ancak burada da başarısız olmuştur. İstanbul'daki hükümetin ülkeyi yönetememesi ve felakete

² Ersin Selçuk, "Pehleviler Dönemi Türk-İran İlişkileri" *SBARD*, Yıl.13, S.25, 2015, s.131.

³ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü* C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s.230-231.

⁴ İlhan Akbulut, "Atatürk ve Rıza Şah Pehlevi" *Türk Dünyası*, C.54, S. 323, 2013, s.24.

⁵ Cem Tanrıku, "Türk-İran İlişkileri" *Belgelerle Türk Tarih Dergisi* S.33, 1970, s.34.

sürüklemesi sonucunda Anadolu'da başlatılan ülkeyi kurtarma hareketi tüm yurttaki halk tarafından destek görmüştür. İki ülke aynı dönemde aynı süreçten geçmiştir. Türkiye ve İran tarihsel süreçte benzer değişimler ve olaylar yaşamışlardır bu yüzden iki devlet birbirine benzemektedir. Yüz yıllar boyunca kimi zaman dostane kimi zaman gerginlik içinde ilişkileri yürütmüşlerdir.

Ankara Hükümeti'nin Kuruluşundan Rıza Şah'ın Türkiye Ziyaretine Kadar Türk-İran İlişkileri

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Kurtuluş Savaşı, kısa sürede başarılar elde etmeye başlamıştır. Ankara'da Türk halkını temsilen yeni bir hükümet kurulmuştur. Ankara Hükümeti yurt içinde düşmanlarla savaşmanın yanında dış politika konusunda da çalışmalar yapmaya başlamıştır. Millî Mücadele harbi ile diplomasiyi aynı anda yürütülmüştür. Yunanistan ile savaş hâlinde iken özellikle İngiltere'nin sömürgesi altında bulunan Hindistan'daki Müslümanların Ankara Hükümeti'ne vermiş oldukları destekten dolayı yakın ilişkiler kurmaya başlanmıştır. Bu konuda iletişime geçilen bir diğer devlet de İran olmuştur. Ankara Hükümeti'nin hedefinde, iki ülke ile iyi ilişkiler kurarak ortak düşman algısı yaratma düşüncesi var olmuştur.⁶ Mustafa Kemal Paşa, İran ile kurulacak olan ilişkilerde iki ülkenin çıkarlarından ziyade iki ülkenin dostluğuna dikkat etmiştir. İran'a karşı görüş ve düşüncelerini her fırsatta samimi bir şekilde dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa 1 Ocak 1921'de Sovyet Misyonu Sekreteri ile yapmış olduğu görüşmede; *"Biz İran ile dostluk münasebetleri içindeyiz. Osmanlı Hükümeti'nin önceki elçilik personeli Tahran da kaldı. Elçinin kendisi gerçekten kaçtı, fakat onun sekreteri ve bütün kadrolar Ankara Hükümeti'ne bağlılıklarını açıkladılar. Onlar aracılığıyla, İngilizlerin bütün baskılarına rağmen, bize, kendilerinin bizim doğal müttefikimiz oldukları ve İngiliz zulmünden kurtulmaya can attıklarını bildiren Tahran Hükümeti'yle şuan düzenli dostluk münasebeti içerisindeyiz"*⁷ sözleri ile ilişkilerin iyi bir seyirde devam edeceğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesini istemesine karşın bazı sorunlar meydana gelmiştir. Türk-İran ilişkilerinde sıcak bir başlangıç yapılamamış olmasına karşın yüksek gerilimde yaşanmamıştır.

I. Dünya Savaşı'nın sonlanmış olması ve bölgede yaşanan karışıklardan faydalanmak isteyen özellikle Türk-İran sınırında yaşayan aşiretler, bölgede sorun yaratmaya başlamışlardır. İki ülkenin de güvenliğini ve huzurunu tehdit eden olaylar yaşanmıştır. Sınırdaki yaşayan aşiretler bölgeyi iyi kullanmışlardır Bir ülkede olay çıkarttıktan sonra sığınma yeri olarak diğer ülkeyi kullanmışlardır. Böylece ordunun takibinden kurtulmayı başaranlar iki ülke arasında siyasi bir krizin yaşanmasına sebep olmuştur. İki ülke arasında aşiretlerin yaratmış olduğu sorunların zirve noktasını ise Simko isyanı oluşturmuştur. İran'da bulunan Salmos ve Urmiye'nin batı kısmında yerleşik olan İsmail Ağa Simko'nun başında bulunduğu Şakaklar geçimlerini eşkıyalıkla kazanan bir aşirettir.⁸ Grup iki ülkede de aynı zamanda yaşanmış olan otorite boşluğundan yararlanmıştır. Osmanlı ordusundan terhis olmuş askerler bu gruba dâhil olarak bir birlik oluşturmuşlardır. Rusların vermiş olduğu destek ile bölgede etkin bir konuma yükselmişlerdir. Grup, ilk zamanlar İngilizlerden de destek beklemiş ancak herhangi bir destekleyici tavır görmemişlerdir. Simko aşireti, İran'a karşı bir faaliyet içine girmiştir. Bölgedeki etkinliğini kullanarak Anadolu'da yürütülen savaşta Ankara Hükümeti'ne destek vermeye başlamıştır. Ankara Hükümeti'nden silah desteği alarak bölgede güvenliği sağlamaya başlamıştır. Gücünü artıran grup İran içindeki kontrol sahasını da genişletmiştir. Kontrol

⁶ İbrahim Erdal, "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk-İran İlişkileri ve Sadabad Paketi," *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı.34, 2012, s.78

⁷ *Atatürk'ün Bütün Eserleri C.10 (1920-1921)*, İstanbul 2003, Kaynak Yayınları, s.237.

⁸ Barış Cin, *Türkiye İran Siyasi İlişkileri(1923-1938)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s.66.

sahasından rahatsız olan İran Hükümeti durumu kontrol altına almak için harekete geçmiştir. Ordunun yapmış olduğu harekâta Simko ağır darbe almıştır. Hükümet, Simko ile anlaşmış ve grubu affetmiştir. Türkiye tarafına geçmiş olan Simko burada gücünü toplamış ve 1920 yılında İran'a karşı tekrar harekete geçmiş ve başarı elde etmiştir. İran Hükümeti, Simko'nun bu başarısının arkasında Ankara Hükümeti'nin olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden de söylemlerinde Ankara Hükümeti'ni suçlamıştır. Simko daha fazla güç elde etmek adına bölgede etkin güç olmaya çalışan İngilizlerle de görüşmeler yapmıştır. Durumdan haberdar olan Ankara Hükümeti, Simko üzerindeki desteğini tamamen kesmiştir.⁹

Rıza Han, 16 Mart 1877 yılında Mazendaran'da dünyaya gelmiştir.¹⁰ 4 yaşına kadar hiç eğitim almamış hatta okuma yazma bile öğrenmemiştir. 15 yaşında Kazak Tugayı'na katılmış ve mesleğindeki başarısı ile dikkat çekmiştir.¹¹ Rıza Han, İran'da meydana gelmiş olan birçok isyanın bastırılmasında etkin bir rol üstlenmiştir. Başarıları ile rüşünü ispat etmiştir.¹² Rıza Han, ülkenin içinde bulunmuş olduğu olumsuz durumdan rahatsız olan askerî bir grubun başında bulunarak hükümete karşı harekete geçme kararı almıştır. Ülkenin en önemli askeri gücünü oluşturan ve başında Rıza Han'ın bulunduğu Kazak Tugayı 21 Şubat 1921'de sabah saatlerinde 2500 kadar asker ile başkent Tahran'a hareket etmiştir. Tahran'da yalnızca 5 kişinin öldüğü darbe sonucu Tugay Tahran'ı ele geçirmiştir. Ahmet Şah başta olmak üzere hükümetin tüm bakan ve önemli kişileri gözaltına alınmıştır.¹³ 1921 yılında yapılmış olan bu darbe ile Rıza Han yönetime el koymuş ve kendini Başkomutan ve Savunma Bakanı ilan etmiştir. Başbakan olarak da Ziyaeddin Tabatabai'yi atamıştır.¹⁴ Rıza Han'ın dış politika önceliklerinden biri olarak Türkiye ile olan ilişkilerine önem vermiştir. Rıza Han, 1921 yılının Ağustos ayında iki ülke arasındaki ilişkilerde olumlu havayı yakalamak ve sınırda yaşanan sorun olan Simko olayına son vermek amacıyla “ fevkalade sefir” sıfatıyla eğitim bakanı olan Mümtazüddeve İsmail Han'ı Ankara'ya İran elçisi olarak göndermiştir.¹⁵ Bu görevlendirme Ankara Hükümeti tarafından olumlu karşılanmıştır. İki ülke arasındaki sorunda İran'ın uzlaşmacı tavrı Ankara Hükümeti'nde memnuniyet yaratmıştır. İran ile kurulacak iyi ilişkiler hem bölge hem de iki ülke açısından önem arz etmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, 21 Haziran 1921 tarihinde yaptığı konuşmasında, “İran ulusu ile birbirimize karşı uyguladığımız siyaseti saptamak ve dostluk ilişkilerimizi güçlendirmek üzereyiz”¹⁶ ifadesi ile ilişkilerin daha da iyileşeceğini dile getirmiştir.

İlişkilerde iyileşme temeli atılmış iken sınırda güvenlik sorunu tekrar patlak vermiştir. Türkiye, Simko'nun İngilizlerle yapmış olduğu görüşmelerden onun esas niyetini anlamıştır. Rıza Han bu soruna kökünden çözüm bulmak için çalışmalar başlatmıştır. Mümtazüddeve İsmail Han'ın Türkiye'ye gönderilmiş olmasının ardından Simko'ya karşı harekete geçmiştir. İran kuvvetleri tarafından bozguna uğratılan grup Türkiye tarafına kaçmıştır. İran komutanı, Ravendizde bulunan Özdemir Bey'e durumu anlatan bir mektup göndermiştir. Mektubunda Simko'nun faaliyetlerine tamamen son vermek için yardım talep etmiştir. İki ülke arasında ciddi bir sorun hâline gelmiş olan ve iki ülkenin ortak düşmanı olan İngilizlerle işbirliği yapmış olan Simko'ya karşı Türk Hükümet'i de müdahale etme kararı almıştır. İki ülkenin

⁹ Ender Yıldırım, *Türkiye ve İran İlişkileri 1918-1960*, Giza Yayınları, İstanbul 2011, s.51-52.

¹⁰ Nimetullah Gazi, *İlel-İ Sukutu Hükümeti Rıza Şah*, Neşri Ney, Tahran 1382, s.4.

¹¹ Bager Akili, *Rıza Şah ve Koşunu Muttehdü'l-Şekl*, Neşri Namek, Tahran 1377, s.17-21.

¹² Hamid Nessac, “Mukayese-yi Novsazi İran Torkey De Devran-I Rıza Şah Atatork” *Faslnameyi Pejuheşha-yi Rahberdi Siyaset*, Yıl.2, No.5, 1392, s.100.

¹³ İsmail Muazzampur, *Nak u Berresi Nasyonalizm-ı Teceddüd-Hah Der Asr-ı Rıza Şah*, Merkez-ı Esnad-ı İnklabi İslami, Tahran 1383, s.82.

¹⁴ Kamuran Gürün, *Savaşan Dünya ve Türkiye*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1986, s.194.

¹⁵ Cin, a.g.e., s.66.

¹⁶ Salahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000 Ankara, s.231-232.

ortak harekâtı sonucunda Simko yenilgiye uğratılmıştır. Birliği dağıtılmış ve kendisi Irak'a kaçmıştır.¹⁷ İki ülkenin arasında gerginlik yaratan ve sınır güvenliğini tehdit eden unsur tamamen ortadan kaldırılmıştır. İki ülkenin ortak çalışması ile sorunun ortadan kaldırılmış olması ilişkilerde yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir.

İran, Türkiye ile yakın ilişkiler kurma arzusunda olmuştur. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Kurtuluş Savaşı'nda başarılar elde edildikçe İran'ın Türkiye'ye karşı hayranlığı da artmıştır. 27 Ağustos'ta Afgan elçileri ile birlikte İran elçileri de kazanılmış olan başarıyı kutlamak için Başbakan Rauf(Orbay'ı) ziyaret etmişlerdir. İran aynı ziyareti bir kez de Fransa elçileri ile yapmıştır. Eylül ayında İran Hükûmeti Salar Nizam'ın başkanlığında bir heyeti zaferi kutlamak ve hediyelerini sunmak için Türkiye'ye göndermiştir. Salar Nizam, Mustafa Kemal Paşa'yı bizzat ziyaret ederek hediyeleri takdim etmiştir.¹⁸ İran'ın bu sıcak teması Ankara Hükûmeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ankara Hükûmeti, İran ile diplomatik ilişkilerini artırmak için 7 Kasım 1922 yılında Tuğgeneral olan Muhiddin(Akyüz) Paşa'yı Tahran'a büyükelçi olarak atamıştır. İran Hükûmeti tarafından büyük bir törenle karşılanan Tuğgeneral, 7 Şubat 1923'de Tahran'da görevine başlamıştır.¹⁹ Muhiddin Paşa, İran'da kaldığı süre zarfında ülkenin durumunu, Türkiye'ye karşı tavırlarını ve görüşlerini belirten bir rapor hazırlamış ve Ankara'ya göndermiştir. Raporda, İran halkı ve yönetimin Mustafa Kemal Paşa'ya karşı beslemiş olduğu hayranlıktan sık sık bahsetmiştir.²⁰

Mustafa Kemal Paşa'nın inkılapları hayata geçirmeye başlaması ile birlikte Rıza Han'ın aynı yenilikleri ülkesinde yapma fikri ortaya çıkmıştır. Türkiye, İran'ın modernleşmesinde rol model olmaya başlamıştır.²¹ Rıza Han, Mustafa Kemal Paşa gibi ülkede köklü devrimler yapmak arzusunda olmuştur. İran'daki yeni yönetim batılı kurum ve normlar ile modern ve tam bağımsız bir ülke yaratmak istemiştir. Tahran yönetiminin bu amacını hayata geçirebilmesi için ülke içinde birçok çalışma yapması gerekmiştir. Çünkü ülkede ciddi boyutta sosyo-ekonomik sorunlar meydana gelmiştir. İran toplumunda bir kısım Mustafa Kemal Paşa'yı ve yaptığı yenilikleri desteklemiştir. Ancak bir kısım ise Türkiye örnek alınarak yapılacak olan yeniliklere sıcak bakmıyordu. Rıza Han toplumdaki bu bölünmenin farkına varmış ve bunun için çözüm yolları aramıştır.²² Rıza Han Türkiye'ye yeni bir elçi atama kararı almıştır. 17 Kasım 1924 tarihinde Seyid Tabatabai yeni elçi olarak görevine başlamıştır.²³

Türkiye ile ilişkilerinde olumlu gelişmeler kaydetmeye başlayan İran'ın iç siyasasında bazı değişimler meydana gelmiştir. Rıza Han 1923 yılında gerçekleştirdiği darbe ile Ahmet Han'ı tahttan indirmiştir. Başbakan ve Savunma Bakanlığı görevini 1925 yılının Aralık ayına kadar sürdürmüştür. Rıza Han ülkedeki etkinliğini artırmış ve 15 Aralık 1925 yılında kendini İran Şah'ı olarak ilan etmiştir. Böylece İran'da Kaçarlar dönemi tamamen kapanmıştır.²⁴ Bu sırada Türk Hükûmeti İran'daki elçilikte bir değişiklik meydana getirmiştir. Tahran'a yeni elçi olarak 1925 yılında Memduh Şevket Bey atanmıştır.²⁵

Meclis kurulmadan önce Ahmet Şah Kaçar'ı tahttan indirerek Şahlık tacını giymiş ve 26 Nisan 1926 yılında Rıza Şah Pehlevi olarak tahta oturmuştur. Şah, taç giyerken antik çağdaki

¹⁷ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü* C.4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s.591.

¹⁸ Süleyman Kocabaş, "Atatürk Dönemi Dış Politika(1923-1938)" *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, S. 258, 2008 Haziran, s.59

¹⁹ Cin, a.g.e. s.72-73.

²⁰ Erdal, a.g.m. s.80-81.

²¹ Mehmet Saray, *Türk-İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.115.

²² Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.81.

²³ Cin, a.g.e. s.81.

²⁴ Selçuk, a.g.m. s.131.

²⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.1.01.44.72, 29 Temmuz 1926.

İran ile bağlantısı olduğu düşünülen “Pehlevi” kelimesini hanedan adı olarak tercih etmiştir. 1941 yılına Sovyet Rusya ve İngiltere ülkeyi işgal edene kadar da tahtta kalmıştır.²⁶ Artık İran’da Pehleviler dönemi resmen başlamıştır. Rıza Şah’ın taç giyme tören merasiminde Türk Hükümeti’nden dostluğun nişanesi olarak murassa bir kılıç hediye edilmiştir.²⁷ Rıza Şah Pehlevi yeni yönetimde İngiliz ve Rus ekonomik yayılmacılığa karşı çıkmıştır. Oluşturmuş olduğu yeni hükümeti de bu çizgide tutmuştur. Yapılacak olan çalışma ve uygulamalarda bu durum dikkate alınmıştır.²⁸ Siyasi bir elit olarak Rıza Şah’ın İran’da yapmış olduğu işler oldukça etkili olmuştur. Rıza Şah iktidara geldiğinde merkezi hükümetin kuvveti başkent Tahran’ın dışına çıkmakta zorlanmıştır. Uzun bir aradan sonra Şah güçlü bir merkezi yönetim meydana getirmiştir. Devleti ordu ve bürokrasi olmak üzere iki esas üzerine inşa etmiştir.²⁹ I. Dünya Savaşı’ndan sonraki süreçte iki ülkede de yönetim değişmiştir. Osmanlı Devleti yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. İran’da ise Kaçarlar hanedanlığına son verilmiş ve Pehleviler dönemine girilmiştir. Bundan sonraki süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır.³⁰ İki ülke arasında iyi ilişkiler 22 Nisan 1926 yılında imzalanan “*Türk-İran Güvenlik ve Dostluk Antlaşması*” ile sağlam temellere kurulmaya başlanmıştır. Antlaşmada dikkat çeken nokta ise iki devlet arasında “*ebedi dostluk*” ifadesi kullanılmıştır.³¹ İmzalanan bu antlaşmayla da sınır sorunları çözüme kavuşturulmuştur.

İki ülke arasındaki ilişkiler iyi bir seyirde devam ederken Doğu Anadolu Bölgesinde İran sınırında bulunan aşiretler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne karşı bir isyan hareketi başlatmışlardır. İsyancıların kaçakçılık yapması ve sık sık İran tarafına kaçmaları Türkiye’yi rahatsız etmiştir. 1926 yılında başlayan bu olaylar, iki ülke arasında iyi giden ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. İran’ın ülkeye sığınmış olan isyancılara herhangi bir müdahale yapmamış olması Türk Hükümeti tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Türkiye isyana müdahale etmiş ancak kesin bir sonuç elde edememiştir. İsyancıların yakalanabilmesi için İran içlerine kadar girilmesi gerekmiştir. Ancak Tahran yönetimi buna izin vermemiştir. Türkiye sınır güvenliği ve huzurunun sağlanması için olaya müdahale etmesi için İran Hükümeti’ne girişimde bulunmasını talep etmiştir. Ancak bu talebe herhangi bir olumlu cevap alamamıştır. Bunun üzerine Türkiye Tahran’da bulunan elçisini ülkeye geri çağırmıştır.³² Bir süredir iyi seyirde devam etmiş olan ilişkiler Ağrı isyanı ile gerginleşmiştir. Durumu çözümsüz bırakmamak adına iki devlet görüşmeler gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda da 1926 yılında imzalanmış olan antlaşmaya ek protokol imzalanmasına karar verilmiştir.

Türk Devletini temsilen Tefik Bey yetkilendirilmiş ve Tahran’a gönderilmiştir. Haziran 1928 yılında ek protokol imzalanmıştır.³³ Bu protokol ile sorunun çözümünde çok bir etkisi olmamıştır. 1930 yılına geldiği zaman Ağrı isyanı tekrar baş göstermiştir. Sınırdaki yaşanan güvenlik sorununun kontrol altına alınamıyor olması Türk Devleti’nin İran’a nota vermesine neden olmuştur. Verilmiş olan notada istenilen; “*İran ya sınır hattının Ağrı dağının tamamı*

²⁶ Ervad Abrahamian, *A. History Of Modern Iran*, Cambridge University Press, London 2008, s.64; Gene R. Garthwaste, *İran Tarihi*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2018, s.2008.

²⁷ BCA, 30.18.1.1.18.28.6, 29.04.1926.

²⁸ A. Önder Pehlivanoglu, *Ortadoğu ve Türkiye*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2004, s.77.

²⁹ Mahmut Ferhandi- Ali Kazım, “Beresi-yi Nakş. Nohbegan-ı Siyasi-yi İranu Torkiye Der Tovsiyeyi Siyasi” *Mütaalat-ı Camiaşinasi*, C.1, S.24, s.79-99.

³⁰ Ufuk Erdem, “İngiliz Yıllık Raporlarında Türk-İran İlişkileri” *Yeni Türkiye Yayınları Ortadoğu Özel Sayısı V1*, Sayı.87, Yıl.22, Haziran 2016, s.390.

³¹ Mehmet Gönülol- Cem Sar, “1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası” *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitapevi, 1996, s.90.

³² Erdal, a.g.m, s.83; Ahmet Özgiray, “İngiliz Belgeleri Işığında Türk-İran Siyasi İlişkileri (1920-1938)” *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, 2010, s.303.

³³ BCA, 30.18.1.1.29.45.17, 22.07.1928; Muzaffer Erendil, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976, s.128.

Türkiye’de kalacak şekilde değiştirilmesi ya da Türk birliklerinin İran sınırına girip operasyonu tamamlaması önerilmiştir.” İki öneri de İran tarafından kabul edilmemiştir. İran’ın vermiş olduğu öneride ise iki ülkenin kendi tarafında operasyon yapması yönünde olmuştur.³⁴ Alınmış olan cevap Türk Hükûmeti tarafından olumsuz karşılanmıştır. İran’ın Türkiye’nin isteğini kabul etmemiş olması kırınglık yaratmıştır. Türkiye’nin doğu sınırı güvenlik ve huzur bakımından eksik kalmıştır.³⁵

Türk Hükûmeti konuya göstermiş olduğu hassasiyeti ortaya koymak adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü ve Hüsrev Gerede’yi konunun çözülmesini görüşmek üzere Tahran’a göndermiştir. Tahran’daki görüşmelerde konunun ciddiyeti ve Türk Hükûmeti’nin istikrar ve kararlılığı ortaya konmuştur.³⁶ Türk Hükûmeti’nin İran’a yapmış olduğu siyasi baskılar sonunda sonuç vermeye başlamıştır. Rıza Şah Pehlevi İran’da bulunan isyancı gruplarına karşı bir operasyon başlatmıştır. Operasyon ordu tarafından yürütülmüş, isyancılar etkisiz hâle getirilmiş ve başarıyla sonuçlandırılmıştır. Olumlu gelişmelerin ardından Türk Hükûmeti Tahran elçiliğinde bir değişiklik meydana getirmiş ve yeni elçi olarak Hüsrev Gerede’yi atamıştır.³⁷ Mustafa Kemal Paşa yeni elçiye vermiş olduğu yönergede, iki ülke arasında geçmişte yaşanmış olan tüm çatışmaların anlamsız olduğunu özellikle vurgulamıştır. İki devlet başkanının şimdiki durumu ve problemleri en iyi şekilde değerlendireceklerini sözlerine eklemiştir.³⁸ Hüsrev Gerede İran’a vardiktan sonra Rıza Şah yeni elçiyi Gülistan Sarayı’na davet etmiş ve orda karşılama hazırlamıştır. Şah’ın samimi ve sıcak karşılamaının ardından Hüsrev Bey itimatnamesini sunmuştur. Şah ile Hüsrev Bey arasında yapılmış olan özel görüşmede Şah, Gazi Hazretleri’ne olan derin hürmet ve hayranlıklarını dile getiren bir konuşma yapmıştır. Hüsrev Bey’de Gazi Hazretleri’nin söylemiş olduğu sözlerini kendisine iletmiştir.³⁹ Hüsrev Bey’in elçiliğinden itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşme sürecine yeniden girmiştir. İki ülke diplomatik ilişkileri antlaşmalarla perçinlemek istemiştir. 23 Ocak 1932 yılında “*Adli Tevsiye ve Hakem Antlaşması*” imzalanmıştır. Bu antlaşma ile sınır sorunları kesin olarak çözüme kavuşturulmuştur.⁴⁰ Antlaşma ile sınır hattının tayini, uzlaşma ve hakemlik gibi konular çözüme kavuşturulmuştur. Ağrı sınır hattında bazı değişiklikler bu antlaşma ile yapılmıştır.⁴¹ İki ülke arasındaki dostluk ve yakınlık samimi bir hava da gelişmeye devam etmiştir.

Rıza Şah, Türkiye’ye karşı göstermiş olduğu yakın davranışlar ile barış ve huzur içinde yaşama arzusunu açıkça ortaya koymuştur. Sınırdaki sorunların ortadan kaldırılmış olması ile birlikte bölge emniyete alınmıştır. 5 Kasım 1932 tarihinde 1926 ve 1928 yılında imzalanmış olan antlaşma ve ek protokollerin gözden geçirilmesi kararı alınmış ve iki tarafın temsilcileri görüşmeler yapmıştır. Dostluk Antlaşması ve Güvenlik, Tarafsızlık ve Ekonomik İşbirliği Antlaşmaları imzalanmıştır. Yeni antlaşmalarda ülke kaydı söz konusu olmuştur ve taraflar birbirlerini tanımıştır.⁴² İlişkiler işbirliği seyrinde devam eder iken 1933 yılında Tahran Büyükelçisi tarafından Türkiye’ye bir rapor gönderilmiştir. Raporunda, Türk İran siyasi ilişkilerinde dostluk ve samimiyetin olduğunu, Şah’ın ordumuza karşı hürmet ve muhabbetinin

³⁴ Hikmet Erdoğan, *Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikar’ın Yumruğuna İran*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.678-79.

³⁵ Ferhat Başdoğan, “Türk-İran İlişkileri ve Bugün Ki İran” *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Yıl.104, S.298, 1985, s.35.

³⁶ BCA, 30.18.1.2.24.81.20, 30.12.1931; Özgiray, a.g.m., s.307.

³⁷ BCA, 30.18.1.2.13.58.12, 17.08.1930; Saray, a.g.e., s.122.

³⁸ Tanrikulu, a.g.m.,s.34.

³⁹ Hüsrev Gerede, *Siyasi Hatıralarım I İran*, Vakıf Basımevi, İstanbul 1952, s.63.

⁴⁰ BCA, 30.18.1.2.27.30.2, 27.04.1932; Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1918*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s.332.

⁴¹ Erendil, a.g.e.,s.128-129.

⁴² Oran, a.g.e., s.363; TBMM Zabıt Ceridesi, C. 9, Devre. 4, İçtima:3, 23 Aralık 1933, s.105.

artmış olduğunu, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın halk arasından çıkmış büyük bir dahi olduğunu ve hayat okundan yetişmiş olması da yine Gazi'ye duyulan hayranlığı artırdığını dile getirmiştir. İran Hükûmeti ve Şah tarafından Türk elçisine diğer ülkelerin elçilerinden çok farklı davranıldığını İran ordu şerefine verilmiş olan yemeğe davet edildiğini yazmıştır. Büyükelçimiz, İran halkının bile sınırlı olarak girebildiği dumansız barut fabrikasına davet edildiğini ve rahatlıkla fabrikayı gezdiğini raporunda yer vermiştir.⁴³Rapor Türk Hükûmeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Görülen o ki İran'ın Türkiye ile ilişkileri geliştirme ve iyileştirme konusundaki samimiyeti tamamen gerçektir.

2 Aralık 1934 tarihinde Güvenlik, Tarafsızlık ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma 5 yıllığına imzalanmıştır. Sürenin dolması durumunda kendiliğinden uzatılması kararı alınmıştır. 14 Temmuz 1935 yılında yürürlüğe girmiştir.⁴⁴ İki ülke arasında imzalanmış olan antlaşmalar ticaret, ulaşım, sınır güvenliği, ekonomi gibi bir dizi konuda ortak kararlar alınmıştır. Bu işbirliği ve sıcak gelişmeler neticesinde iki ülke arasındaki dostluk bir kez daha tazelenmiştir. İki ülke arasındaki sıcak ve samimi ilişki Sadabat Paketi'ne giden yolu açmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi Gözüyle Şah'ın Türkiye Ziyareti

Gazi Hazretleri, İran ile sorunların halledilmiş olmasının ardından İran Şah'ı Rıza Şah Pehlevi ile tanışmak arzusunda olmuştur. Bu isteğini İran Büyükelçisi Hüsrev Bey ile paylaşmıştır. Gazi, Şah Hazretleri ile şahsen tanışmak istediğini fakat kendisinin ülke dışına seyahat etmesinin imkânı olmadığını aynı şekilde Şah'ın da ülkeden ayrılmayacağını bildiğini bu yüzden kendisinin sınır teftişine çıkacağı sırada sınırda bir görüşme yapmak istediğini söylemiştir. Bu düşüncesini Şah'a bildirmesini istemiştir.⁴⁵ Hüsrev Bey 1932 yılında, Şah ile yapmış olduğu özel görüşmede Gazi Hazretleri'nin görüşme isteğini dile getirmiştir. Şah vermiş olduğu cevapta; "*Ben esasen Gazi Hazretleri'ni Ankara'da makamında ziyaret etmek kararındayım. Ancak bu arzumu 2 ya da 3 yıl sonra fiile koyabilirim. Gazi Hazretleri vaki olacak işarete intizar enmüştürakı olduğum böyle bir mülakata hazırım*" demiştir.⁴⁶ Hüsrev Bey 1933 yılında Şah ile tekrar bir görüşme yapmıştır. Görüşmede Gazi Hazretleri'nin kendisiyle görüşme arzusunu tekrar dile getirmiştir. Gelecek ayın başında Bağdat'a uğrayarak oradan Türkiye'ye seyahat edeceğini söylemiştir. Ankara'da Gazi Hazretleri'ni ile mülakatlarına iki dost ülke siyasetinde görüşmeler yapacağını Türkiye reisinin kıymetli görüşlerini almak istediğini söylemiştir. Bu ziyaretin Gazi Hazretleri'ni ve tüm Türk milleti için pek kıymetli ve tarihi bir hatıra olacağını ve Şarkın iki büyük adamının Şarkın huzuru için büyük adımlar atacağını, İran ordusu ile Türk ordusunun sıkı temas hâlinde olacağını dile getirmiştir.⁴⁷

Rıza Şah Türkiye ziyareti için beraberinde gelecek olan heyeti oluşturmuştur. Heyette; *Hariciye Nazırı Mirza SeyyidBağyer Hanı Kazımi, Ankara Ambasadörleri "Sadık" Han Sadek, Birinci Teşrifat Nazırı Mirza HüseyiniSamii, Şef Dö Kabine Mirza Hüseyin Han Şokuh, İkinci Teşrifat Nazırı Fırka Kumandanı Emrullah Cihanbani, Live Abdurrahman Han Efhami, Liva Sadık Han Kupal, Süvari Miralayı Hüsnü Han Arfa, Hariciye Nezaretinden Protokol Şef Muavini Abbas Han Foruhar, Teyyare Yüzbaşısı(Mehmet Mirza Hüseyvani), Deniz Yüzbaşısı Abdullah Zelli, Dr. Yüzbaşı Hasa Ali İsfendiyari, Erkânı Harbiye Kalemî Azasından*

⁴³ BCA, 30.10.261.758.5,24.4.1933, s.1-2-3.

⁴⁴ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları C.1 (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.429.

⁴⁵ Gerece, a.g.e., s. 263-64.

⁴⁶ Yıldırım, a.g.e., s.84.

⁴⁷ BCA, 10.261.758.17, 23.11.1933, s.1-2.

“Esadullah” Arfa, Piyade Mülazimi “Muhsin” Gadimi bulunmasına karar verilmiştir.⁴⁸ Heyetindebelirlenmesinin ardından Rıza Şah Türkiye ziyaretini gerçekleştirmek için yola çıkmıştır.

Şah’ın gerçekleştireceği ziyaret Türk kamuoyunda ve devlet erkânında büyük bir mutluluk ve sevinçle karşılanmıştır. Türk basını 1934 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen önemli ziyaretin detaylarını manşetlere taşıyarak halk ile paylaşmıştır. Cumhuriyet gazetesi de bu tarihî ve önemli ziyareti yakından takip etmiştir. 10 Haziran’dan 6 Temmuz’a kadar gazetede Şah’ın haberleri yer almıştır.

Gazetenin 10 Haziran tarihli nüshasında Şahın Türkiye’ye geleceği “Rıza Şah Hazretleri’ni Bu Sabah 10’da Hududumuza Dâhil Oluyorlar” şeklinde manşetten verilmiştir. Ayrıca sınırda yapılmış olan hazırlıklara değinen haberde, Gürcübulak’ta Kolordu tarafından 12 metre genişliğinde, 6 metre yüksekliğinde muazzam bir Tak yapıldığını, takın bir tarafı Türk diğer tarafı İran renkleri ile boyanmış olduğunu ve Takın üzerinde acemce “Hoş Geldiniz” yazıldığı haberde vurgulanmıştır.⁴⁹

Şahın Türkiye’ye girişinden itibaren yaşananları gün be gün manşetine aktaran gazete 11 Haziran tarihli “Karşılama Merasimi Çok Parlak Oldu, Öğle Yemeği Beyazıt’ta Yiyen Rıza Şah Hazretleri’ni, Dün 16 Da Iğdır’a Muvasalat Ettiler, Geceyi Iğdır’da Geçirdiler” manşetinde karşılama merasiminin ayrıntılarını vermiştir. Habere göre; Şah’ı karşılama merasiminde; 3. Ordu müfettişi Birinci Refik Ali Sait Paşa, Kolordu Kumandanı Kemal Paşa ve Hükümet namına Beyazıt Valisi İmadettin ve Hariciye Vekâleti üçüncü daire şefi Kemal Bey bulunmuştur. Karşılama da, 21 top atışı yapılmıştır. Şah’ın istirahat etmesi için takın yanına bir otağı kurulmuştur. Askeri teftişin ardından otağın önünde bulunan direğe İran bayrağı çekilmiştir. Otağ ve civarı İran ve Türk bayrakları ile süslenmiştir. Burada dinlendikten sonra Iğdır’a hareket eden Şah 16.00 da Iğdır’a varmıştır. Şah kaza hududunda askeri birlik tarafından karşılanmıştır. Iğdır’da fabrikatör Ali Bey’in köşkünde ikamet etmişlerdir. 16.30 da Ali Bey ile görüşen Şah şöyle bir konuşma yapmıştır; *millî mücadele yıllarında memleketimize yararlılık gösterdiğinizizi işittim o yüzden sizinle görüşmek istedim. Evinizi bana bırakmanızdan dolayı teşekkür ederim.* Ali bey de bu konuşmaya karşılık Şah’a teşekkür etmiştir.⁵⁰

“Büyük Misafirimiz Kars’ta” başlıklı haberiyle Şah’ın Kars ziyareti ile ilgili bilgilere haberin devamında yer verilmiştir. Kars’a hareketi ve izlenen yol güzergâhı ayrıntısı ile verilmiştir. Iğdır’dan Kağızman’a kadar olan yolculuk esnasında Aras nehrinin kenarında inerek Türk- Rus sınırını teşkil eden baraj hakkında 3 ncü ordu müfettişi Ali Sait Paşa tarafından verilen izahatı dinlemiştir. Yine burada yapılmakta olan altın sondajı hakkında Hadi Bey’den bilgi alan şah, buradan çıkacak olan altından bir parça almak istediği olmuştur. Hadi Bey’e övgüler de bulunarak İran’a davet etmiştir. 10.45’de Kağızman’a varan Şah’ı, Kaymakam Mesut Bey ile bir süvari taburu ve halk karşılamıştır. Öğlen yemeğini ordu evinde yiyen şah bir süre burada dinlenmiştir. Şah 17.15’de Kars’a varmıştır. Karşılama töreninde; Şah’ı müstahkem mevki komutanı ile kalabalık bir halk kitlesi karşılamıştır. Mızıka, Türk ve İran marşlarını çalmıştır. Şehin Şah’a burada vilayet konağı tesis edilmiştir.⁵¹

Gezinin bir diğer uğrama noktası olan Erzurum’a varışını “Şehinşah Hazretleri’ni Dün Erzurum’a Teşrif Buyurdular” başlığı ile manşete taşımıştır.

⁴⁸ Gerece, a.g.e., s.285

⁴⁹ Cumhuriyet, 10 Haziran 1934, Sayı no.3625, s.1

⁵⁰ Cumhuriyet, 11 Haziran 1934, Sayı no.3626, s.1 ve 5.

⁵¹ Cumhuriyet, 12 Haziran 1934, Sayı no.3627, s.1 ve 6.

Erzurum sınırına varan Şah'ı Erzurum valisi Necati Bey karşılamış olduğu ve 10.30 da Horasan'a gelindiği haberde yer edinmiştir. Burada askeriye tarafından şah için 40 çadırılık bir kamp kurulmuştur. Şehinşah Hazretleri'ni gelişi için büyük bir çadırda ziyafet verilmiştir. Şehinşah Horasan'dan İran'a geçen transit yol hakkında bilgi almıştır. Vali bey yol inşaatının devam ettiğini bittiği anda İran'a ulaşımın sağlanacağı bilgisini sunmuştur. Şah burada bulunan çadırları dikkatçe incelemiştir. 2 saat dinlendikten sonra Erzurum merkeze devam etmişlerdir. Yolda Deveboynu mevkiinde durarak Ali Sait Paşa'dan askeri noktada bilgi almıştır. Şehinşah 16.40 da Erzurum merkeze varmasıyla merasimle karşılanmış, müstahkem mevkiinden 21 pare top atışı ile yapılmıştır. Askeri karşılama töreni sırasında Türk ve İran marşları çalınmış, öğrenciler ve askeri birliklerinde aralarında bulunduğu büyük bir kalabalık Şah'ı karşılamış olduğu bilgisi aktarılmıştır.⁵²

"Şehinşah Hazretleri'ni Gümüşhane'de" haberi ile Şah'ın, Erzurum'dan hareketi ve yanında refakat edenler hakkında bilgi verilmiştir. Vali Necati Bey Gümüşhane sınırına kadar Şah'a refakat etmiştir. Sınırdaki Şah'ı Gümüşhane valisi Ethem Bey karşılamıştır. 10.30 da Bayburt'a varmış olan şah, askeri törenle karşılanmış ve kendisine tahsis edilen piyade alayı gazinosuna gitmiştir. Saat 5'te Gümüşhane'ye varmıştır. Burada halk, askeriye ve mektepli öğrenciler tarafından coşku ile karşılanmıştır. Şah'ın şerefine vali konağında ziyafet verilmiş olduğu ve şehirdeki coşkulu hava haberlere yansıtılmış, fotoğraflarla da belgelenmiştir.⁵³

Trabzon'daki karşılama, "Şehinşah Hazretleri Hoş geldiler, Sefalar Getirdiler" başlığı ile haber duyurulmuştur. Trabzon'a doğru hareket eden Şah yol boyunca Ali Sait Paşa tarafından önemli noktalarda sık sık bilgi edinmiştir. Şah, Ardasaharşit deresine hayran kalmış ve Ankara muhabirinden buranın resmini çekmesini ve kendisine vermesini istemiştir. Zigana'nın zirvesinde tekrar Ali Sait Paşa'dan bölgenin konumu ile ilgili bilgi almışlardır. Hariciye Vekili'miz Şehinşah Hazretleri'ni Maçka'da karşılamıştır. Trabzon'a filo ile gelmiş olan Tevfik Rüştü Bey, Fahrettin Paşa, Hasan Rıza, donanma kumandanı Şükrü ve Refik Amir beyler Maçka'ya gelmiş ve Tevfik Rüştü başkanlığındaki karşıma heyeti Şehinşah'ı karşılamıştır. Tevfik Rüştü Bey misafirimize hoş geldin ettiler ve Gazi Hazretleri'nin kendisini büyük bir sabırsızlıkla beklediği sözlerine haberde yer verilmiştir. Fahrettin Paşa da kendilerinin Gazi Hazretleri'ni tarafından mihmandarlıklarına tayin edildiğini ve donanmanın Samsun'a kadar emirlerine amade olduğunu arz etmiştir. Trabzon'daki karşılama muazzam olmuş, şehire büyük bir tak yapılmıştır. Üzerinde farsça "hösemedi" ibaresi yazılmıştır. Burada kendilerine vali konağı tahsis edilmiştir. Şehinşah 15.00 da iskeleye inerek Yavuz'a binmişlerdir. Şehinşah Trabzon'dan ayrılırken büyük bir tezahüratla uğurlanmıştır. Yavuz refakatinde 2 torpido eşliğinde Samsun'a hareket ettiği bilgisi habere aktarılmıştır.⁵⁴

Gezinin yedinci gününde Şah'ın Samsun'a varışı ve Ankara'ya hareketini; "Aziz Misafirimize, Yavuzla Trabzon'dan Samsun'a Geldiler ve Trenle Ankara'ya Hareket Buyurdular" manşeti ile yayınlamışlardır. Haberin devamında yolculuğun ayrıntılarına ve gemide yaşananlara yer verilmiştir. Gemi içinde bandonun eşliğinde Türk oyunları oynanmış Şah büyük bir keyifle oyunları izlemiştir. Sonrasında gemiyi gezerek bilgi almıştır. Geceyi

⁵²Cumhuriyet, 13 Haziran 1934, Sayı no.3628, s.1 ve 6.

⁵³Cumhuriyet, 14 Haziran 1934, Sayı no.3629, s.1. (Bkz. Gazetenin aynı günkü sayısında; Gazi Hazretleri'ni ile İran Şehinşah Hazretleri'ni arasında gönderilen telgraflar yayınlanmıştır.)

⁵⁴Cumhuriyet, 15 Haziran 1934, Sayı no.3630, s.1 ve 5. (Bkz. Cumhuriyet'in aynı günkü sayısında Yunus Nadi'nin; *Bütün Dünya'nın Anlayacağı Hakikat Türkiye, İran'ı İran Türkiye'yi İkmal Etmektedir*. Başlıklı köşe yazısında; iki ülke arasındaki dostluk ve samimiyetin gittikçe arttığını, yeni Türkiye ile Yeni İran'ın yakın şarkta yani Avrupa'nın şarkında Asya'nın önünde doğmuş iki güneş gibi olduğunu dile getirmiştir. Türkiye ile İran'ın maddi ve manevi, duygusal ve fiilen aynı durumda olduğunu belirtmiştir. İki milletin ve devletin birbirine olan bağlılıklarından ve iki liderin yapmış olduğu başarılarından söz etmiştir.)

gemide geçiren Şehinşah'ı sabah saat 6'da Yavuz'u selamlamak için Mecidiye kruvazörü ve Kocatepe ve Adatepe torpidoları Yavuz'un iskele tarafından geçerek Şehinşah'ı selamlamışlardır. Sabah 8 de Samsuna varılmıştır. Vali ve kolordu kumandanı bir karşıma töreni hazırlayarak kalabalık halk kitlesi ile birlikte Şah karşılanmıştır.⁵⁵

Şah'ın Ankara'ya varışını; “Şehinşah Hazretleri’ni Dün 14.20 De Ankara’ya Vardılar” başlığı ile manşetine taşımış, ziyaretin önemi vurgulayan; “Ankara Tarihi Birgün Yaşadı” ikinci başlık atılmıştır. Şah'ın Ankara'ya gelişini haber veren yazıda; Tren Gazi Hazretleri'nin önünde durmuş ve Şehinşah üzerinde asker üniforması ile vagondan inmiştir. Gazi Hazretleri'ni samimi ve sıcak bir karşılama ile İran Şah'ının elini sıkmıştır. Şehinşah beraberinde gelen kişileri tek tek Gazi Hazretleri'ne takdim etmiştir. Gazi Hazretleri de Kazım, Fevzi, İsmet Paşaları takdim etmiştir. Mızıka İran marşı ve İstiklal marşını çalmış ve ardından 21 pare top atışı ile Şah selamlanmıştır. İhtiram kıt 'asının önünden geçerken Gazi Hazretleri'nin emri ile kıt'a 3 defa “yaşa” nidası ile Şah'ı selamlamıştır. Şehinşah ve Gazi Hazretleri'ni meydana çıktıkları vakit Ankara Belediye Reisi Nevzat Bey Şah'ı selamlamış ve küçük bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında; “Zatı şahanelerine Ankara şehrinin hürmet ve tazimlerini arz etmekte şeref duyuyorum. Dost ve kardeş milletin hükümdarını aramızda görmekten Ankara halkının hissettiği sevince payan yoktur. Zatı şahanelerinin şehrimizde afiyet ve sıhhat ile ikamet buyurmalarını en derin duygularıyla tanzim ederim.” Nevzat Bey'in elini sıktıktan sonra Gazi Hazretleri'ni ve Şehinşah otomobile binerek halk evine doğru yola çıkmışlardır. Cadde baştanbaşa askerlerle donatılmıştır. Alay binlerce kişinin yaşa tezahüratları arasında Halkevine varmıştır. Halkevine İran bayrağı çekilmiştir. İki lider halkevinin balkonundan Ankara manzarasını izlemişlerdir. Gazi Hazretleri'ni Halkevinden ayrılarak köşke gitmiştir. Ardından Şehinşah iadeyi ziyaret amacı ile köşke doğru yola çıkmıştır. Şah'ı köşkte Gazi Hazretleri'ni, Başvekil Paşa Hazretleri'ni ile Hariciye Vekâleti Vekili Beyefendi ve Tahran Büyükelçimiz Hüseyin Bey karşılamıştır. Şehinşah 18.45 de Halk evinde Kazım, İsmet ve Fevzi Paşa'ları kabul etmişlerdir.⁵⁶ Şah'ın Ankara'ya gelişi 17 haziran günkü gazete haberinde an be an yaşananlar aktarılmıştır.

Ankara'daki karşılama ve etkinlikler “Büyük Misafirimiz Şerefine Dün Ankarada Muazzam Bir Geçit Yapıldı” başlığı ile verilmiştir.

Öğlen yemeğinde şerefine İsmet Paşa ziyafet vermiştir. Gece de Hariciye Vekili ziyafetinde bulunmuşlardır. Büyük misafirimiz İran Şehinşahı Rıza Pehlevi Hazretleri'ni şerefine Ankara bayram yapılmıştır. Sabahın erken saatlerinden itibaren halk Şehinşah'ın kalmış olduğu Halkevine doğru gitmeye başlamıştır. Şah saat 11 itibarı ile kaldığı halk evinde Ankara'da bulunan sefirler heyetini kabul etmiştir. İran Şah'ı şerefine saat 16 da yarış sahasında askeri kıtaatın, izcilerin, mekteplilerin iştirak ettikleri büyük bir resmigeçit yapılmıştır. Bu geçidi izlemek için binlerce kişi sahayı doldurmuştur. Gazi Hazretleri ve Şehinşah bu kalabalıktan geçmekte zorlanmışlardır. Saat 16 da Gazi Hazretleri ve Şehinşah sahaya teşrif etmişlerdir. Pehlevi ve Gazi Hazretleri orman çiftliğine kadar bir gezinti yapmışlar ve burada istirahat etmişlerdir. İran Şehinşah'ı Hazretleri şerefine bugün saat 17.30 da Türkiye atlı spor kulübü tarafından kulüp bahçesinde ordu binicilik mektebi zabıtları ile ziraat mektebi binicileri tarafından mania müsabakaları yapılmıştır. Şehinşah Hazretleri ordu mektep binicilik müdürü beye ordu binicilik mektebi namına bir kupa hediye etmişlerdir. Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey Şehinşah şerefine Ankara Palas'ta bir akşam yemeği ziyafeti

⁵⁵Cumhuriyet, 16 Haziran 1934, Sayı no.3631, s.1.

⁵⁶Cumhuriyet, 17 Haziran 1934, Sayı no.3632, s.4.

vermiştir. Günlük yapılmış olan işlerin aktarılmış olmasının ardından yarınki programla da ilgili bilgi verilmiştir. İran Şah'ın yarın meclise teşrif edeceği bildirilmiştir.⁵⁷

Şah'ın Ankara ziyaretinin üçüncü günün de; “*Şehinşah Hazretleri'ni Dün Millet Meclisini Teşrif Buyurdular*” manşet ile gün içindeki programı haberin devamında verilmiştir. Rıza Pehlevi Hazretlerini Ankara Valisi ve Belediye Reisi Nevzat Bey'in başkanlığında bulunan beş kişilik belediye heyetini kabul etmiştir. Heyet Şah'a şehrin güzel bir albümünü takdim etmiştir. 12.30 da Millet Meclisi Reisi Kazım Pş. köşklerinde Şah'ın şerefine öğlen yemeği vermiştir. Şehinşah Hazretleri Millet Meclisinden ayrıldıktan sonra Fevzi Paşa'nın kendisi için düzenlemiş olduğu çay davetine katılmak üzere ordu evine hareket etmiştir. Akşam 20.45'te de İran Şah'ı Gazi Hazretleri'ni Şerefine İran elçiliğinde bir yemek ziyafeti vermiştir.⁵⁸

“*Şehinşah Hazretleri'nin Şerefine Dün Halkevinde Büyük Bir Müsamere Verildi*” haberi ile Şah'ın dünkü programı haberlere yansıtılmıştır. Şehinşah'ın dün yapmış olduğu ziyaretler; İsmet Paşa kız enstitüsünü şerefendirerek enstitünün yarın açılacak olan Enstitüsünün yarın açılacak olan yıllık sergisini gezmiştir. Şah yapmış olduğu konuşmada; “*İstenilen her şey mutlaka yapılır. Türk kıızı da azmetmiş ve muvaffak olmuştur. Türkler iktisadi hayata tamamen girmiş bulunuyorlar*” demiştir. Şehinşah öğleye doğru da Hikmet ve Hüsrev Bey ile birlikte ticaret lisesine teşrif etmişlerdir. Mektebi ve mektepte açılmış olan San'atlar birliği resim sergisini gezmişlerdir.⁵⁹

Şah ve Gazi Hazretlerinin gezi programını “*Ankaradan İzmire*” manşeti ile duyurmuşlardır. ikinci manşette; “*Gazi Hazretleri'ni İle Şehinşah Hazretleri'ni ve Başvekil Pş. Dün Gece İzmire Hareket Ettiler*” başlığı ile de İzmir'e yapılacak olan seyahat bildirilmiştir. İran Şehinşah'ı Ala Hazreti Hümayunla Reisicumhur Gazi Hazretleri'ni memleket dâhilinde bir gezi yapmak üzere yanlarında Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ni İran Hariciye Nazırı Bakir Han Kazimi ve Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Beyefendi, maiyeti Şehinşah'ı ile mihmandarları paşalar ve reisi Cumhuriyet Hazretleri'nin maiyetleri ile birlikte bu akşam saat 22 de İzmir'e hareket ettikleri haberde aktarılmıştır.⁶⁰

“*Şehinşah Hazretleri ile Gazi Hazretleri'ni Hava Kıt'alarımızı Teftiş Buyurdular*” Şah ve Gazi Hazretleri'nin İzmir'e gider iken ilk ziyaret noktası manşette verilmiştir. “*İki Kardeş Devletin Reisleri, Dün Eskişehir Den Sonra Afyonu Teşrif Ettiler*” manşeti ile iki lider arasındaki samimi hava yansıtılmıştır. 22 Haziran'da çıkan sayıda; Eskişehir ve Afyon'da yapılan gösterilere ve karşılamalara yer verilmiştir. Reisicumhur Hazretleriyle büyük misafir İran Şehinşahı Ala hazreti hümayun Rıza Pehlevi sabah 8.30da şehrimize gelmiş ve samimi bir şekilde karşılanmışlardır. Halk sevgi gösterisinde bulunmak için istasyon civarında ve tayyare karargâhına giden yolda toplanmıştır. Muhtelif yerlerde “hoşamedi” yazılı taklar kurulmuştur. İstasyondan çıkan iki reis halkın var ol, yaşa tezahüratları ile halkı selamladıktan sonra karargâha doğru yola çıkmışlardır. Şehinşah Hazretleriyle reiscumhur Hazretleri kıtaatı teftiş ettikten sonra avcı tayyarelerimizin manevralarını ve akrobasi hareketlerini takip buyurmuşlardır. Bombardıman ve avcı tayyarelerimizin iştirak ettikleri bir alay uçuşu yapılmıştır. Tren Eskişehir'den ayrılır iken İran Şah'ın 21 pare top atışı ile selamlamışlardır. Saat 15 de Alayuntta varmışlardır. Buradan geçeceklerini duyan Kütahya halkı mesafenin uzaklığına rağmen bölgeye toplanmışlardır. Ordu müfettişi İzzettin ve Kolordu Kumandanı Mustafa Paşalarda, Afyon Valisi Durmuş Bey kendilerini Alayuntta karşılayarak trene katılmışlardır. Saat 17de Afyon'a varmışlar ve büyük bir tezahüratla karşılanmışlardır. İki lider

⁵⁷Cumhuriyet, 18 Haziran 1934, Sayı no.3633, s.1 ve 5.

⁵⁸Cumhuriyet, 19 Haziran 1934, Sayı no.3634, s.1 ve 5.

⁵⁹Cumhuriyet, 20 Haziran 1934, Sayı no.3635, s.1.

⁶⁰Cumhuriyet, 21 Haziran 1934, Sayı no.3636, s.1.

mülki ve askeri erkânı selamlamışlar ve kıtaatı teftişte bulunmuşlardır. Halkın alkışları ile kolordu karargâhına doğru yola çıkmışlardır.⁶¹

“İzmirliller Sevinç İçinde” atılmış olan başlık ile iki liderin İzmir ziyaretinin halkta yarattığı duyguları manşetine yansıtılmıştır. “Gazi Hazretleri’ni Muhterem Misafirimize Beraber Dün İzmir Şereflendirdiler” ile de şehire varışları aktarılmıştır. Memleketimiz içinde bir gezi yapmakta olan Reisicumhur Hazretleriyle büyük misafir İran Şehinşah’ı Ala Hazreti Hümayun Rıza Pehlevi bugün saat 13 te şehrimize teşrif ettiler. Trenin geçmiş olduğu tüm istasyonlarda halk fenerler eşliğinde misafirimizi karşılamıştır.⁶²

Şehinşah’ın şerefine yapılmış olan ordu karşılaşmasını “Ordumuz Dün İzmirde Büyük Bir Manevra Yaptı” manşete taşımıştır. Şah’ın duygularını da; “Şehinşah Hazretleri’ni Türk Ordusunun Yüksek Kudretini Takdir Buyurdular” haberi ile yansıtılmıştır. Haberin devamında; Bugün saat 16 da Şehinşah ve Gazi Hazretleri’ni Gaziemir civarında bulunan kolorduya yakın kıtalarda teftişte bulunmuşlardır. İki devlet reisi birlikte manevra yaptırmak için konuşarak kumanda heyetine muharebe vaziyeti almaları söylenmiştir. Her sınıf kıtaatın durumu arazi durumu dikkatle kontrol edilmiştir. Onları izleyen halk Şehinşah’a çok samimi hürmet ve muhabbet göstermişlerdir. Akşam İzmir’de şehir gazinosunda misafirimiz şerefine büyük bir süvari verilecektir. Ardından iki reis Balıkesir’e gitmek üzere şehirden ayrılacakları bildirilmiştir.⁶³

Gezi programının da İzmir’den sonra Balıkesir’e devam edilmiştir. “Gazi Hazretleri’ni İle Şehinşah Hazretleri’ni Dün Balıkesiri Şereflendirdiler” manşeti ile yapılmış olan haberde Şah’ın Zübeyde Hanım’ın mezarını ziyareti hakkında bilgi verilmiştir. Alt manşet; “Şehinşah Hz İzmirde Gazi Hazretleri’nin Validelerinin Mezarına Çelenk Koydular” olarak atılmıştır. İran Şehinşah’ı Hazretleri’ni ile Reisicumhur Hazretleri’ni, İzmir şehri tarafından şereflerine verilen ziyafetin ardından Balıkesir’e doğru yola çıkmışlardır. Dönüşleri geç saate denk gelmesine rağmen halk iki devlet reisini uğurlamak için istasyonda hazır bulunmuşlardır. Şehinşah Zübeyde hanımın kadrini de ziyaret etmiş ve çelenk koymuştur. Çelenk konurken Cumhuriyet Halk Fırkası namına Hüsrev Bey, Şah’a kadirşinaslığından dolayı teşekkür etmiştir. Şehinşah Hazretleri’ni ise vermiş olduğu cevapta Gazi Hazretleri’ni bir kardeş gibi gördüğünü ifade etmiştir.⁶⁴

“İzmir’den Soma, Balıkesir ve Çanakkale’ye” manşeti ile ziyaret edilecek şehirlerin bilgisi verilmiştir. Haberin içeriğinde ise; Gazi Hazretleri’ni Soma’da Şehinşah Hazretleri’nin isteği üzerine askere muharebe tatbikatı yaptırmışlardır. İzmir’den Soma’ya geldiklerinde istasyonda onları kalabalık halk kitlesi karşılamıştır. İstasyon müdürünün odasına teşrif ederek dinlenmişlerdir. Bu dinlenmenin ardından şehrin açık yerlerinde toplanmış olan muhtelif sınıflardan oluşan bir kıta teftiş etmiştir. Yine burada da Şehinşah’ın isteği üzerine fişek ve hartuçları kullanılarak muharebe tatbikatı yapılmıştır. Tatbikatı yakından takip eden Şehinşah askerlerimize büyük takdirlerini sunmuştur. Daha sonra Soma’dan 21 pare top atışı eşliğinden ayrılmışlardır. Balıkesir’e varan trenin inen misafirimiz büyük bir tezahürat ve coşku ile karşılanmıştır. İstasyonun dış kapısında Belediye Reisi Şehinşah Hazretleri’ne Balıkesir’e yapmış oldukları ziyaretten dolayı halkın sevincini arz etmiştir. Kısa bir istirahatden sonra Necati Bey ile Şah öğretmen okulunu ziyaret etmiş oldukları ve sonrasında ikamet için vali konağına dönmüş olduğu haberde yer almıştır.⁶⁵

⁶¹Cumhuriyet, 22 Haziran 1934, Sayı no.3637, s.1 ve 5.

⁶²Cumhuriyet, 23 Haziran 1934, Sayı no.3638, s.1.

⁶³Cumhuriyet, 24 Haziran 1934, Sayı no.3639, s.1.

⁶⁴Cumhuriyet, 25 Haziran 1934, Sayı no.3640, s.1.

⁶⁵Cumhuriyet, 26 Haziran 1934, Sayı no.3641, s.1 ve 6.

İki liderin İstanbul'a varışı; “İki Devlet Reisi Emsalsiz Tezahürat Arasında İstanbullu Şereflendirdiler” ve “Rıhtımlara ve Sokaklara Dökülen Halk Büyük Gazi ve Aziz Misafiri Coşkun Bir Sevinçle Selamladı” başlıkları manşetlerde yer almıştır. İran Şehinşah'ı Ala Hazreti Hümayun Rıza Pehlevi Hazretleri'ni ile Reisicumhur Hazretleri'ni, dünden beri İstanbul'u şereflendirmiş oldukları yazılmıştır. Bu mutlu olay bütün şehri ihtiram ve muhabbetle yerinden oynatan muazzam tezahürlere vesile olmuştur. Şehir bir bayram, bir zafer ve bir şeref gününün yüksek şeref içerisinde iki devlet reisini selamlamıştır. Sabahın en erken saatlerinden itibaren şehirde görülmemiş bir hareket başlamıştır.⁶⁶ Haberde halkın mutluluğu yansıtılmıştır.

28 Haziran günkü gazetede manşette üç başlık yer almıştır. Birincisi; “Şehinşah Hazretleri'nin Dünkü Ziyaretleri”, ikincisi; “Aziz Misafirimiz Sabahleyin Deniz Mektebini, Öğleden Sonra Gazi Hazretleri'ni İle Beraber Harp Akademisini Gezdi”, üçüncüsü; “Şehinşah Hazretleri'ni Heybeli adadan avdet ederken “Cumhuriyeti” tetkik buyurdular, baş muhabirimizin makalesini tercüme ettirerek alaka ile dinlediler” haberlerde; Misafirin dünkü ziyaretleri ve o günkü programı yansıtılmıştır. Şehinşah Hazretleri kendilerine tahsis edilen Dolmabahçe sarayında geceyi geçirmişlerdir. Türk-İran teşrifat ve protokol müdürlerince müştereken hazırlanan program mucibince Heybeliada'daki deniz harp lisesini ziyaret etmişlerdir. Buradan ayrılarak Heybeli ada açıklarında demirli bulunan İnönü tahtelbahrini teşrif buyurmuşlardır. Dost memleketin büyük ve kahraman reisi Donanma Kumandanı Şükrü Bey ile Tahtelbahrin Komandan ve zabıtları tarafından karşılanmıştır. Şehinşah Hazretleri'ni tahtelbahrin bir batma tecrübesi yapmasını istemiştir, bunun üzerine denize dalmıştır. Şehinşah Hazretleri'ni beraberindekilerle saat 4'te Beylerbeyi Sarayı'na Gaziyi ziyarete gelmiştir. Şehinşah ve Reisicumhur Gazi Hazretleri'ni Dolmabahçe Sarayı rıhtımına çıktıktan sonra otomobille yıldızdaki harp akademisine ziyarette bulunmuşlardır. Yollara toplanan halk iki büyük reisi sevgi ile selamlamıştır. Harp akademisinde Şehinşah ve Gazi Hazretleri'ni akademi kumandanı Ali Fuat Paşa ve öğretmenler tarafından karşılanmıştır. Kumandanlık makamında yapılan kısa istirahatten sonra akademi gezildi ve Şehinşah'a izahat verildi. Akademi den saat 7 de ayrıldılar ve bir kıt'a asker yollara dizilmiş selam durmuşlardır.⁶⁷

Gazete manşetinde Şah'ın söylemiş olduğu; “İranlılar, Türkiye'yi Kendinize Vatan, Türkleri Kardeş Biliniz!” sözüne yer vermiştir. Alt manşette ise; “Şehinşah Hazretleri'ni Dün Şehrimiz İran Tebaası Murahhaslarına Bir Hitabe İrat Buyurdular” Şah'ın İran halkı ile yapmış olduğu buluşma yansıtılmıştır. Haberin içeriğinde ise; Şah'ın yapmış olduğu günlük ziyaretlere yer verilmiştir. Şah, Topkapı Sarayı müzesinin her yerini gezmiş bilgi almıştır. Buradaki gezisini tamamlayarak askeri müzeye geçmiştir. Burada müzenin kapısında yeniçeri kıyafetli askerler Şah'a hoşamede etmiştir. Şah canlı harp tabloları ile alakadar olmuştur. Ayasofya camisine de ziyarette bulunmuş ve ardından Sultanahmet camisine geçmiştir. Şah'ı görmek ve selamlamak isteyen halk Ayasofya ve Sultanahmet arasındaki meydanda toplanmış ve Şah'ı sıcak ve samimi bir şekilde selamlamışlardır. Buradaki ziyaretini sonlandıran şah, buradan da İran konsolosluğuna geçmiştir. Konsolosluk bahçesinde bulunan bando İran marşını çalmıştır. General Konsolos Ferruh Han Brahon Şehinşah'a hoşamede etmiştir. Aziz misafirimi şehrimizde bulunan İranlı tacirler karşılamıştır. Gazi Hazretleri'ni saat üç buçukta Dolmabahçe Sarayı'na gelmiştir. Saat dörtte iki devlet reisi saraydan ayrılmıştır. Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ni, İran hariciye veziri, hariciye vekilimiz, mihamandar paşalar ve diğer zevatlar da onları takip etmiştir. İki reis metris çiftliğine gitmişlerdir. Saraydan itibaren metris çiftliğine kadar halk yolları doldurmuş ve coşku içinde iki reisi de selamlamışlardır. Metriste

⁶⁶Cumhuriyet, 27 Haziran 1934, Sayı no.3642, s.1.

⁶⁷Cumhuriyet, 28 Haziran 1934, Sayı no.3643, s.1 ve 5.

büyük bir otağı kurulmuştur. Şehinşah Hazretleri'ni ile Gazi Hazretleri'ni Kıta teftişinde bulunmuşlardır.⁶⁸ Yoğun geçen günün her anı haberde verilmiştir.

İstanbul'daki günlük gezilerini aktarmaya devam eden gazete; *"İki Devlet Reisi Suadiye Plajını ve Büyük Adada Yat Kulübü Teşrif Etiler"* manşeti ile vermiş olduğu haberde;

Gazi Hazretleri'ni ve Şehinşah üç buçukta Sakarya motoru ile Dolmabahçe'den ayrılmış oldukları bilgisini vermiştir. Şah ve Gazi Hazretleri'nin moda ve Kalamış'tan geçeceğini haber alan halk kayıklarla Sakarya motorunun etrafını sarmış ve iki reisi selamlamışlardır. Suadiye plajının gazino kısmına geçerek burada oturmuşlardır. Plajda bulunan halk tarafından alkışlar ve tezahüratlarla karşılanmışlardır. Buradan Büyükada'ya teşrif etmişlerdir. Büyükada'da yat kulübüne giden Gazi Hazretleri'ni ve aziz misafiri halk tarafından sevinç ile karşılanmıştır. Şehinşah Hazretleri'nin şerefine limanda muazzam bir fener alayı yapılması planlanmıştır.⁶⁹

İstanbul da Şah için düzenlenmiş olan; *"Dün Gece Denizde Muhteşem Bir Fener Alayı Yapıldı"* ve *"Bütün İstanbul Halkı Denizde ve Karada Aziz Misafirini Candan Alkışladı"* manşetleri ile gece boyunca yaşanan coşku ve gösteriler haberde yer almıştır; Dün gece İran Şehinşah'ı Hazretleri'ni şerefine yapılan deniz fener alayı çok muhteşem ve şaşalı olmuştur. Alay saat 21 de başlamıştır. Fakat halk bu anı izlemek için 19'dan itibaren iskeleyi doldurmuştur. Geçit alayı Şehinşah Hazretleri'nin ikamet buyurdıkları Dolmabahçe Sarayı'nın önünden geçerek Rumeli sahilinden Ortaköy'e kadar ilerlemiştir. Merasim saat 23 e kadar devam etmiştir Yavuz'un düdüğü sesi ile tekrar şah selamlandı ve fener yerli yerine dağılmıştır.⁷⁰

"Büyük Misafirimiz, Dün Üniversiteyi Gezdi, Öğleden Sonra Gazi Hazretleri'ni İle Beraber Maltepede Atış Mektebinin Talimlerinde Bulundular" manşeti ile verilmiş olan haberde Şah'ın yapmış olduğu gezilere yer verilmiştir. Şehinşah, İstanbul Üniversitesine ziyarette bulunmuştur. Misafirimizin refakatine; mihmandarları Ali Sait, Fahrettin Paşalarla, Kolordu Kumandanı Halis Paşa, İran sefiri Sadık Han, Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul İdare Reisi Cevat Kerim, polis müdürü Fehmi Beyler bulunmuşlardır. Üniversite rektörü Neşet Ömer Bey misafirimizi karşılamıştır. Şehinşah Hazretleri'ni üniversitede öğrencilerin yoğun tezahüratları ile karşılanmıştır. Rektörlük makamında üniversitedeki bütün profesörleri makamına kabul etmiştir. Tıp fakültesi laboratuvarlarını gezen Şah, üniversite rektöründen sık sık bilgi almıştır. Hukuk fakültesine de ziyarette bulunmuştur. Buradaki ziyaretin tamamlanmasının ardından iki lider Kadıköy'e geçmiştir. Maltepe piyade atış mektebini şerefletirmişlerdir. Kendilerine harita üzerinde bilgilendirme yapılmıştır. Şah, Gazi ve Başvekil Çamlıca'ya kadar kısa bir gezi yapmışlardır. Ardından Dolmabahçe Sarayı'na dönüş yapmışlardır.⁷¹

3 Temmuz itibariyle Şah'ın dönüş haberleri gazetede yer almaya başlamıştır. *"Aziz Misafirimizi Candan Tezahüratlarla Uğurladık"* ve Şah'ın; *"Büyük Misafirimiz İstanbul Halkına Bildirilmek Üzere Çok Kıymetli Beyanatta Bulundular"*, ayrıca Şah'ın *"İstanbul'a saadetler dilerim, bu şehir bütün şark şehirlerinin başındadır. Onunla bütün şark alakadardır"* sözünü manşete taşınmıştır. Haberin devamında; kardeş İran milletinin büyük hükümdarı aziz misafirimiz Şehinşah Hazretleri'ni dün Ege vapuru ile memleketlerine hareket etmiştir. İki memleketin ilişkilerinde yeni bir dönemi oluşturan bu ziyaret başlangıçta olduğu gibi bitişinde de büyük bir törenle yapılmıştır. Ege vapuru Şehinşah Hazretleri'ni Trabzon'a kadar

⁶⁸Cumhuriyet, 29 Haziran 1934,Sayı no.3644, s.1 ve 5.

⁶⁹Cumhuriyet, 30 Haziran 1934,Sayı no.3645, s.1

⁷⁰Cumhuriyet, 1 Temmuz 1934,Sayı no.3646, s.1 ve 5.

⁷¹Cumhuriyet, 2 Temmuz 1934,Sayı no.3647, s.1 ve 5.

götürecektir. Liman Türk ve İran bayrakları ile donatılmıştır. Gazi Hazretleri'ni Başvekil İsmet Paşa ve Tefik Rüşti Bey vapura kadar eşlik etmişlerdir. Şehinşah'a Türkiye'yi ziyaretlerinin hatırası olarak altın madalya takdim edilmiştir. 150 bronz madalya da Şah'ın maiyetindekilere takdim edilmiştir. Şah'a verilmiş olan bir diğer hediye Anadolu Ajansı tarafından hazırlanmış olan gezi boyunca yapılmış olan haberlerden oluşan bir koleksiyon verilmiştir.⁷²

4 Temmuzdan itibaren gazetede Şah'ın dönüş haberleri yayınlanmaya başlanmıştır. Dönüşle ilgili ilk çıkan haber; "*Şehinşah Hazretleri'ni Bugün Trabzona Hâsıl Olacaklar*" başlıklı haber olmuştur. İran Şah'ını karşılamak için Trabzon'daki karşılama hazırlıklarından bahsedilmiştir. İstirahat etmesi için Gazi Hazretleri'nin köşkü misafirimiz için hazırlanmış olduğu haberde yer almıştır.⁷³

"*Aziz Misafirimiz Gümüşhane'de*" başlıklı haberin devamında; İran Şehinşah Hazretleri bugün 17 de Gümüşhane'yi şereflendirmişlerdir. Köylerden kabile kabile halk Şah'ı selamlamak için şehre gelişleri yansıtılmıştır. Şah kendisine tahsis edilen vilayet konağındaki istirahati bildirilmiştir. Şehinşah Hazretleri'ni tekrar Erzurum'a şereflendireceklerdir. Şehirde Şah için hazırlıklar şimdiden başlamıştır.⁷⁴

"*Şehinşah Hazretleri'ni Erzuruma Vardılar Bugün Hududa Hareket Edecekler*" başlıklı Şah ile ilgili gazetenin son haberinde; sabah saatlerinde halkın tezahüratları ile şehirden ayrılışı ve Erzurum'da mülki ve askeri erkân tarafından şehrin girişindeki karşılamalardan bahsedilmiştir. Şah'ın 21 top atışı ile selamlanışı ve geceyi burada geçireceği bildirilmiştir. Şah'ın, sabah sınıra hareket edeceği bilgisine de yer verilmiştir.⁷⁵

Sonuç

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmış olması ile birlikte Gazi Mustafa Kemal Paşa, komşularla iyi ilişkiler kurma politikası uygulamaya başlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın komşularla dostluğa önem veren politikası İran ile dostane bir şekilde gelişmiştir. Rıza Şah Pehlevi'de Gazi Mustafa Kemal Paşa gibi Müslüman ülkelerle iyi ilişkiler kurmak istemiştir. İlk kez ülkesi dışına çıkmış olan Şah 1934 yılının Haziran ayında Türkiye ziyaretini gerçekleştirmiştir. Geziyi yakın takip eden Cumhuriyet gazetesi 10 Haziran Şah'ın sınırlarımıza girmesinden itibaren Şah'ın sınırlarımızdan çıkışına kadar ziyaretin her ayrıntısını haberlerine taşımıştır. Halkın Şah'a kaşı olan sevgi ve saygısını bunun yanında ziyaretin yaratmış olduğu memnuniyete sık sık yer verilmiştir. Alt haberlerde Şah'a saygı ve sevgiyi göstermek adına iltifatlı cümleler çok sık kullanılmıştır. Şah, Ankara'ya gelirken geçmiş olduğu yol güzergâhı boyunca yanındakilerden sık sık bilgi edindiği, stratejik yollar ve yerler üzerinde bizzat incelemeler yapmış olduğu haberler de sıkça yer verilmiştir. Şah, gezideki günlük programlarında yalnızca kendisi için verilmiş olan davetlere gitmemiştir. Ziyaretlerini daha çok askeri, eğitim, sosyal kurumlarını daha çok gezmiştir. Yapılmış olan yenilikleri ve ülkenin sosyo-ekonomik kalkınma faaliyetlerinin sağlandığı yerleri görmek istediği ziyarette haberlerinde dikkat çekili bir nokta olmuştur. Gazete haberlerinde yalnızca ziyaretler ve yapılan görsel şölenler yansıtılmamıştır. Köşe yazarlarının yazmış olduğu yazılarla iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliği konularına da değinilmiştir. Gezinin iki ülke açısından siyasi, ekonomik ve tarihi sonuçları bulunmuştur. Bölge güvenliği ve iş birliği açısından önem arz eden Sadabat Paketi oluşmasında Şah'ın ziyareti zemin hazırlamış ve sonrasındaki süreci de

⁷²Cumhuriyet, 3 Temmuz 1934, Sayı no.3648, s.1 ve 5.

⁷³Cumhuriyet, 4 Temmuz 1934, Sayı no.3649, s.1 ve 5.

⁷⁴Cumhuriyet, 5 Temmuz 1934, Sayı no.3650, s.1 ve 3.

⁷⁵Cumhuriyet, 6 Temmuz 1934, Sayı no.3651, s.1.

hızlandırmıştır. İki lider arasındaki dostluk ve işbirliği ziyaret sonucunda artmıştır. Gezi hem Türkiye hem de İran açısından büyük bir başarı olarak görülmüştür.

Kaynakça

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.18.1.1.29.45.17, 22.07.1928.

BCA, 30.18.1.2.24.81.20, 30.12.1930.

BCA, 30.18.1.2.13.58.12, 17.08.1930.

BCA, 30.18.1.1.18.28.6, 29.04.1926.

BCA, 30.10.261.758.5,24.4.1933.

BCA, 30.18.1.2.27.30.2, 27.04.1932.

BCA, 30.18.1.1.01.44.72, 29.07.1926.

BCA, 10.261.758.17, 23.11.1933.

2. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi

TBMM Zabıt Ceridesi

3. Kitap ve Makaleler

Abrahamian, Ervad, *A. History Of Modern İran*, Cambridge University Press, London 2008.

Akbulut, İlhan, “ Atatürk ve Rıza Şah Pehlevi” *Türk Dünyası*, C.54, S.323, 2013, ss.24-25.

Akili, Bager, *Rıza Şah ve Koşunu Muttehûdû'l-Şekl*, Neşri Namek, Tahran 1377.

Armaoğlu, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1918*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

Atatürk'ün Bütün Eserleri Cilt.10(1920-1921), Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.

Barış Cin, *Türkiye İnan Siyasi İlişkileri(1923-1938)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.

Başdoğan, Ferhat “Türk-İnan İlişkileri ve Bugün Ki İnan” *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S.298, Ankara 1985, ss.29-40.

Erdal, İbrahim, “Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk-İnan İlişkileri ve Sadabad Paktı,” *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.34, 2012, ss.77-88.

Erdem, Ufuk, “İngiliz Yıllık Raporlarında Türk-İnan İlişkileri” *Yeni Türkiye Yayınları Ortadoğu Özel Sayısı V1*, S.87, Haziran 2016, ss.390-401.

Erdoğan, Hikmet,*Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikar'ın Yumruğuna İnan*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

Ferhandi, Mahmut - Kazım, Ali, “Beresi-yiNakş. Nohbegan-ı Siyasi-yi İnanu Torkiye Der Tovsiyeyi Siyasi” *Mütaalat-ı Camiaşinası*, C.1, S.24, ss.79-99.

Garthwaste, Gene R., *İnan Tarihi*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2018.

- Gazi, Nimetullah, *İlel-i Sukutu Hukümeti Rıza Şah*, Neşri Ney, Tahran 1382.
- Gerede, Hüsrev, *Siyasi Hatıralarım I İran*, Vakit Basımevi, İstanbul 1952.
- Gönlübol, Mehmet –Sar, Cem, “1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası” *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitapevi, Ankara 1996.
- Gürün, Kamuran, *Savaşın Dünya ve Türkiye*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1986.
- Kocabaş, Süleyman, “ Atatürk Dönemi Dış Politika(1923-1938)” *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, S.258, 2008 Haziran, ss.54-61.
- Muazzampur, İsmail, *Nak u Berresi Nasyonalizm-ı Teceddüd-Hah Der Asr-ı Rıza Şah*, Merkez-ı Esnad-ı İnkılabı İslami, Tahran 1383.
- Modirşahçei, Mohsen, “Globalizimle İki Farklı Şekilde Karşılanan İran ve Türkiye Toplumları” *4.Türkiye-İran İlişkileri Sempozyumu*, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, ss.33-34.
- Nessac, Hamid, “Mukayese-yi Novsazi İran Orkey De Devran-ı Rıza Şah Atatürk” *Faslnameyi Pejuheşha-yi Rahberdi Siyaset*, No.5, 1392, ss.91-130.
- Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Özgiray, Ahmet, “İngiliz Belgeleri Işığında Türk-İran Siyasi İlişkileri (1920-1938)” *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*, *Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara 2010, ss.301-313.
- Pehlivanoğlu, Önder, *Ortadoğu ve Türkiye*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2004.
- Saray, Mehmet, *Türk- İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.
- Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Selçuk, Ersin, “Pehleviler Dönemi Türk-İran İlişkileri” *SBARD*, S.25, 2015, ss.129-140.
- Sonyel, Salâhi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları C.1 (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Tanrikulu, Cem, “Türk-İran İlişkileri” *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, S.33, 1970, ss.32-39.
- Erendil, Muzaffer, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976.
- Yıldırım, Ender, *Türkiye ve İran İlişkileri 1918-1960*, Giza Yayınları, İstanbul 2011.

Ekler

Ek 1: 02 Temmuz 1934 Tarihli Cumhuriyet Gazetesinin Manşet Sayfası

Bütün Türkiye Mahmut Efeni Mahtamları Ka. vesini içiyor

Cumhuriyet

İSTANBUL — CAĞALOĞLU
Göbirinci sene: No. 3641 (Yazın ve yazın ayı: Cumhuriyet, İstanbul - Paris - İstanbul, No. 3641) Salı 26 Haziran 1934
Yüksek: Cumhuriyet ve No. 3641, Yüksek: Cumhuriyet, İstanbul - Paris - İstanbul, No. 3641

روزنامه جمهوریوت با عیاضه عرض خوش آمدی می نماید

Şehinşah Hz. ile Gazi Hz. bu sabah 11 buçukta İstanbulu şereflendiriyorlar

Istanbul aziz misafirini ve büyük Gazisini muazzam merasim ve tezahürat ile karşılayacak

Büyük kurtarıcılar, Aziz olun, Var olun!

Türk milletinin ve onun büyük önderi Gazi Mustafa Kemal Han'ın vefatının 10. yıldönümü münaseletiyle, bugün İstanbulda büyük bir merasim olacaktır. Bu merasim Türkiye'nin büyük kurtarıcısı ve aziz önderi Gazi Mustafa Kemal Han'ın vefatının 10. yıldönümü münaseletiyle olacaktır. Bu merasim Türkiye'nin büyük kurtarıcısı ve aziz önderi Gazi Mustafa Kemal Han'ın vefatının 10. yıldönümü münaseletiyle olacaktır.

Yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program

Bu gün İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program aşağıdaki gibidir:

- 1 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 2 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 3 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 4 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 5 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 6 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 7 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 8 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 9 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 10 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 11 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 12 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 13 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 14 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 15 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 16 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 17 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.
- 18 - İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'da yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program.

Izmir'den Soma, Balıkesir ve Çanakkaleye

Gazi Hz. Soma'da Şehinşah Hz. nin arzulari üzerine askere muharebe tatbikatı yaptırıldı, Balıkesir-Çanakkale göresi üzerinde Kirazlı mevkinde öğle yemeğini yedikten sonra hareketle saat 15.45 te Çanakkaleyi şereflendirdiler, saat 17.15 te Gülcemalle İstanbul'a hareket buyurdular

Şehinşah Hz. ile Gazi Hz. bu sabah 11 buçukta İstanbulu şereflendiriyorlar

Istanbul aziz misafirini ve büyük Gazisini muazzam merasim ve tezahürat ile karşılayacak

Büyük kurtarıcılar, Aziz olun, Var olun!

Yapılacak merasim ve tezahürat için hazırlanan program

Izmir'den Soma, Balıkesir ve Çanakkaleye

Gazi Hz. Soma'da Şehinşah Hz. nin arzulari üzerine askere muharebe tatbikatı yaptırıldı, Balıkesir-Çanakkale göresi üzerinde Kirazlı mevkinde öğle yemeğini yedikten sonra hareketle saat 15.45 te Çanakkaleyi şereflendirdiler, saat 17.15 te Gülcemalle İstanbul'a hareket buyurdular

HISTORY STUDIES
20
Volume 10
Issue 4
June
2018